

TARJIMA JARAYONIDA YO‘L QO‘YILADIGAN XATOLAR

Kurambayeva Malika Ravshanbekovna

Urgench innovation university, Uzbekistan, Kharezm

E-mail: malika280299@gmail.com

Norboyev O‘ktam Safarboyevich

Ma'mun universiteti dotsenti Uzbekistan, Kharezm

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarjima jarayonida yo‘l qo‘yiladigan keng tarqalgan xatolar tahlil qilinadi. Leksik, grammatik, stilistik, semantik, kontekstual va madaniy xatolar turlari va ularning yuzaga kelish sabablari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada bunday xatolarni oldini olish uchun foydali tavsiyalar beriladi. Ushbu maqola tarjimonlar, tarjimashunoslik bo‘yicha tahsil olayotgan talabalar va tarjima sohasida ishlayotgan mutaxassislar uchun mo‘ljallangan.

Kirish:

Tarjima - bir tildan boshqa tilga faqat so‘zlarni emas, balki fikrni, madaniyatni, va uslubni o‘zgartirmasdan yetkazish jarayoni hisoblanadi. Ushbu murakkab jarayonda ko‘p xatolarga yo‘l qo‘yilishi mumkin. Tarjima jarayonida yuzaga keladigan xatolar nafaqat matnning sifatsiz bo‘lishiga olib keladi, balki muloqotning noto‘g‘ri tushunilishiga ham sabab bo‘lishi mumkin. Bu maqolada tarjima jarayonida keng tarqalgan xatolarni ko‘rib chiqamiz.

1. Leksik xatolar (So‘z tanlashdagi xatolar)

Leksik xatolar tarjimonning so‘z tanlashda kontekstni to‘g‘ri tushunmasligi yoki noto‘g‘ri sinonim ishlatishi natijasida yuzaga keladi. Masalan:

- Ingliz tilidagi “book” so‘zi kontekstga qarab “kitob” yoki “bron qilish” ma’nosini bildirishi mumkin.
- Idioma va so‘z o‘yinlarini noto‘g‘ri tarjima qilish: Masalan, “spill the beans” iborasini “loviya sochish” deb tarjima qilish noto‘g‘ri. Bu ibora “sirni oshkor qilish” ma’nosini anglatadi.

Choralar:

- Matnning umumiy mazmunini tushunish va sinonimlarni to‘g‘ri tanlash.
- Idiomalar va majoziy iboralar uchun maxsus lug‘atlardan foydalanish.

2. Grammatik xatolar

Tarjima jarayonida grammatik xatolar matnning mazmunini buzadi. Eng keng tarqalgan grammatik xatolar quyidagilardir:

- Fe‘l zamonlarini noto‘g‘ri qo‘llash: Masalan, “I have been to Paris” jumlasini “Men Parijga borganman” deb noto‘g‘ri tarjima qilish. To‘g‘ri tarjima: “Men Parijda bo‘lganman.”
- So‘z tartibini noto‘g‘ri joylashtirish: Ingliz tilida “She loves him” deb aytiladi, o‘zbek tilida esa “U uni sevadi” tartibi to‘g‘ri.

Choralar:

- Grammatik qoidalarni mukammal bilish.
- Tarjima jarayonida har bir jumla tuzilishini tahlil qilish.

3. Stilistik xatolar

Matn uslubiga mos kelmagan tarjima oxirgi mahsulotning sifatsiz bo‘lishiga olib keladi. Rasmiy matnni norasmiy ohangda tarjima qilish yoki badiiy matnning hissiy ohangini yo‘qotish keng tarqalgan muammo hisoblanadi.

Misol:

- Asl matn: “The novel portrays the inner struggles of the protagonist in a poetic manner.”
- Noto‘g‘ri tarjima: “Roman bosh qahramonning ichki kurashlarini oddiy qilib ko‘rsatadi.”
- To‘g‘ri tarjima: “Roman bosh qahramonning ichki kurashlarini poetik tarzda tasvirlaydi.”

Choralar:

- Matn janriga va uslubiga mos tarjima qilish.
- Asl matn ohangini saqlashga e'tibor qaratish.

4. Semantik xatolar (Ma'no xatolari)

Semantik xatolar matn mazmunini noto'g'ri tushunish yoki noto'g'ri yetkazish natijasida paydo bo'ladi. Bunday xatolar muloqotning buzilishiga olib kelishi mumkin.

Misol:

- Asl matn: "He is a hard nut to crack."
- Noto'g'ri tarjima: "U qattiq yong'oqni chaqadi."
- To'g'ri tarjima: "U juda qiyin odam."

Choralar:

• So'z va iboralarni faqat lug'aviy ma'noda emas, balki kontekstdan kelib chiqqan holda tarjima qilish.

5. Kontekstdan ajralgan tarjima

Matnning umumiy mazmunini e'tiborga olmaslik tarjimaning noto'g'ri bo'lishiga olib keladi. Har bir so'z yoki jumlaning ma'nosi uning kontekstida aniqlanadi.

Misol:

• "Light" so'zi ma'nosi kontekstga qarab "yorug'lik", "yengil" yoki "och rang" bo'lishi mumkin.

Choralar:

- Har bir jumlaning umumiy kontekstini hisobga olish.
- Bir xil so'zlarni turli xil kontekstlarda ishlatishdan oldin tahlil qilish.

6. Kulturaviy (madaniy) xatolar

Madaniy xatolar tarjimonning ma'lum bir madaniy tushunchalarni yetkazib berishda qiyinchilikka duch kelishi sababli yuzaga keladi.

Misol:

• O'zbek tilidagi "oq fotiha" iborasini ingliz tiliga "white blessing" deb tarjima qilish noto'g'ri. Bu iborani "parental approval" deb tarjima qilish kerak.

Choralar:

- Madaniy tushunchalar uchun izohli tarjima qo'llash.
- Ikkala tilning madaniyatini chuqur o'rganish.

Xulosa:

Tarjima jarayoni murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, diqqatni va bilimni talab qiladi. Tarjimon nafaqat ikki tilni mukammal bilishi, balki ikki madaniyatni ham tushunishi zarur. Yuqorida keltirilgan xatolarni tahlil qilish va ulardan o'rganish tarjimonlik mahoratini oshirishga yordam beradi. Tarjima jarayonida aniqlik, kontekstga moslik va madaniy sezgirlik muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation.
2. Baker, M. (1992). In Other Words: A Coursebook on Translation.
3. Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). Comparative Stylistics of French and English.